

Pesti album

Krúdy Gyula kis írásai

Az étkezés kultusza nem egyszer felülmúlja a nő és a szerelem jelentőségét: csak a fiatal házigazdának való a nők körül való forgolodás, míg a nemzet törzsel, a férfiak, elszélesednek, mint a tölgyfák és a test alkata leginkább üdögleshez idomul, amint a régi magyarok csontvázán ez pontosan észlelhető.

Tíz évig szerkesztettem a (mostanit megelőző) Krúdyés Móra-életműsorozatot. Utóbbi — pedig igazán író volt ő is — lassacskán meguntam; szűk skálán mozog az életműve. A sokkal kevésbé összeszedett, átgonolt, megszerkesztett műveket létrehozó Krúdyt viszont mindinkább csodáltam: nem lehetett se megszokni, se megunni; azóta is így vagyok vele. Micsoda öröm most az első világháború és 1933 között keletkezett kis cikkeket, rajzait, tárcáit, napi följegyzéseit, észrevételeit, eddig jórészt kilaikulatlan publicisztikai írásait olvasni! Hanem amikor — tisztességes recenzióként — arról kellene számot adni, hogy miben rejlik e művecskék sajátos, megejtő varázsa, megakadok. Mint ahogy eleddig senki sem tudott rá igazán kielégítő választ adni. Még tán Sötér Istvánnak, Szaunder Józsefnek sikerült leginkább, csak hogy az idő előrehaladtával az elemzés is veszít érvényéből. Nem úgy a mű, amely mindegyre új arcát ragyogtatja ránk. Most például a nosztalgiaét — no, nem a Horthy-korszak iránt, hiszen arról sötétebb képet még a Krúdy halálakor föllépett szociográfusok, Nagy Lajos, Illyés, majd a többiek sem festettek. No de ezt a komor kor-képet fénybe vonja valami —

hogy mi, annak megválaszolására jómagam se vállalkoznék (bár épp a Régi pesti históriák ürügyén már próbálkoztam vele). Tán a strukturalista elemzés segítene, a szöveg-szöveget szemiotikai vizsgálata, a stílus eleminek fölfejtése, vagy más módszer? Az olvasóra tett hatás titka mindenképpen a szöveg egyfajta különös önállósulása, mondhatni, költői volta, amely ugyanakkor sok tekintetben mélyebben jár, mint az egyidejű s vele oly rokon Nyugat-líra legjava. Talán azért, mert Krúdy költőisége korántsem oly mértékben megformált, mint az (akkori) vers, vagy akár a legkorszerűbb, ám racionálisabb prousti próza. A lazaság, spontaneitás viszi a Krúdy-szöveget, a végnélküli felsorolások, olykor másfél oldalas mondatokban, ahol tipikus, de korántsem szokványos emlékképek áradata egyszerre pontos és esetleges — akár az életben; a pontosságban realiztikus, a derűben s nosztalgiaiban romantikus, a benyomás képszerűségében és frissességében impresszionisztikus, gazdagon díszített burjánzásában szecessziós, szuggesztivitásában expresszív, abszurdításában vagy álomszerűségében pedig olykor már szinte szürrealisztikus. Mindebben azonban semmiféle akart modernség vagy akárcsak stilizálás nincs, a spontaneitás látszata látatja a világot oly üdének, mint amilyen csak a futó benyomásban és a megszipító emlékekben lehet. Krúdy mindig tudja, hogy a ferencjózsefi időknek (a Trianon utánihoz képest) objektíve meglevő társa-

dalmi egyensúlya, kevesek irigyelt, de kétségtelen gazdagsága, a középrétegek nyugdíjas állásának stabilitása is csak látszólag volt „boldog békeidő”, számtalanszor utal a szegényemberek régi s jelen idejű (azaz húszas-harmincas évekbeli) kiszolgáltatottságára, nyomorára, mégis káprázatos e múltidézés, mert minden, ami múltbeli, megszépül tudatunkban, lévén az ember fontos önvédelmi eszköze, hogy a rosszat még emlékeiből is számúzi, s még a tudatalattiból is csak (szinte orvosi, olykor írói) beavatkozással lehet fölhozni azt. Nos, Krúdy, aki már a pszichoanalízissel ismerkedett, szándékosan a megszipító tartalmakat hozza föl mindnyájunk „kollektív tudatalanjából” (persze ezt a terminust nem ok nélkül teszem idézőjelbe): a vágyálmokat, és csak nagy ritkán a szorongatót. Mégis: majd minden felsorolásban, képek, személyek, jelenségek megidézésében föltűnik a halott ember vagy kísértet, legtöbbször az öngyilkos, mégpedig olyanként, akinek már jó, mert megszabadult az árnyékvilágból, hogy árnyvá válna önmagá legyzen az élet kísérőjévé...

Nem, nem lehet tisztázni, mi a titka valahány Krúdy-írásnak, azt sem, miért kelet páratlan élvezetet, ugyanakkor lelki megtisztulást. Ez, a szerkesztő Bartha András érdemeként minden eddiginél teljesebb-pontosabb kiadás ránk árasztja az életmű egész bőségét — nekünk csak át kell adni magunkat a megannyi, pár perc alatt elolvasható kis költeménynek, mely mind arról szól, hogy az élet álom, az álom élet, a lét egyszerre tett és tét, s az elmúlással válik örökké. (Széptrodalmi).

Kristó Nagy István